

Význam závěrů XXVII. sjezdu KSSS o současné vojenskopolitické situaci ve světě pro prognózování tendencí jejího dalšího vývoje

Současný vývoj ve světě je charakterizován hlubokými změnami, nebývalou rozporuplností a přetrvávajícím zhoršením mezinárodní situace, k němuž došlo vinou Spojených států amerických.

V průběhu jednání XXVII. sjezdu KSSS byla analyzována současná vojenskopolitická situace, příčiny, které vedly k růstu nebezpečí vzniku války. Sjezd potvrdil kontinuitu sovětské mírové zahraniční politiky. Současně bylo se vši vážností poukázáno na pokračující otevřené i skryté přípravy Spojených států amerických a zemí NATO na válku. Imperialistické státy v čele s USA, na základě své agresivní politiky v posledních letech, vystupňovaly válečné přípravy. USA intenzivně rozvíjejí strategické útočné síly na zemi, ve vzduchu i na moři a vyvíjejí zbraně založené na nových fyzikálních principech. Zvyšuje se počet amerických raket středního doletu v Evropě. Spojené státy reorganizují své ozbroje-

né síly. Chtějí podstatně zvýšit jejich bojové možnosti. Obdobné válečné přípravy pokračují i v dalších zemích NATO.

Za této situace více než dříve vystupuje do popředí význam prognózování budoucí vojskopolitické situace.

Analýza soudobého světa tak, jak byla podána na XXVII. sjezdu KSSS, a jeho hlavních rozporů, pro níž je charakteristický třídní, vědecký a dialektickomaterialistický přístup, umožňuje hodnotit nejen současnost, ale předvídat i hlavní tendence světového vývoje a budoucí vojskopolitickou situaci.

Vojenskopolitické prognózování se zabývá vojskopolitickou situací ve světě a v jeho jednotlivých oblastech i pravděpodobnými tendencemi jejího vývoje. Vychází z analýzy zákonitostí společenského vývoje a poměru sil v dané epoše. Jeho předmětem je budoucí vojskopolitická situace

a s ní související možnost vzniku války nebo zabránění válce.

Pro vědeckost vojenskopolitického prognózování a stavení budoucí vojenskopolitické situace má tedy zásadní význam nejobecnější určení charakteru epochy. Pokud jde o současnou epochu, bylo v nové redakci Programu KSSS, schválené XXVII. sjezdem KSSS zdůrazněno: „Celý průběh světového vývoje potvrzuje marxisticko-leninskou analýzu charakteru a hlavního obsahu soudobé epochy. Je to epocha přechodu od kapitalismu k socialismu a komunismu, epocha historického soutěžení dvou světových společenskopolitických soustav, epocha socialistických a národně osvobozených revolucí, rozpadu kolonialismu, epocha boje hlavních hybných sil společenského vývoje — světového socialismu, dělnického a komunistického hnutí, národů zemí, které se osvobodily, a masových demokratických hnutí — proti imperialismu a jeho politice agrese a útlačku, za mír, demokracii a společenský pokrok.“ (XXVII. sjezd KSSS. Dokumenty a materiály. Praha 1986, s. 134—135.)

Růst těchto sil, jejich spolupráce je zárukou toho, že naděje národů na svobodný a šťastný život v míru se stanou skutečností a že přes nerovnoměrnost, složitost a rozporuplnost je postup lidstva k socialismu a ke komunismu nezvratný.

Při tvorbě prognóz budoucí vojenskopolitické situace je významné analyzovat zejména nové, dlouhodobé tendence, které působí v mezinárodním životě. Jsou to především: rozšiřování politického vlivu a teritoriální základny světové socialistické soustavy, skutečnost, že světová socialistická soustava v čele se Sovětským svazem se stává stále více rozhodujícím činitelem současných dějin, světové politiky, mezinárodních vztahů a světového revolučního procesu. Je to rovněž tendence směřující ke zužování a omezování mezinárodně politických a vojenských možností mezinárodního imperialismu; narůstá počet činitelů, které přímo i nepřímo ovlivňují vývoj mezinárodní politiky a mezinárodních vztahů.

Mezi další činitele patří mezinárodní komunistické a dělnické hnutí, národně osvobozené hnutí a hnutí nezúčastněných, protiválečné hnutí v různých zemích světa.

Kromě těchto sociálně politických činitelů existují i „čistě“ vojenské činitele, které omezují možnosti imperialismu rozpoutat nové války. Vyplynají z existující vojenskostrategické rovnováhy mezi státy Varšavské smlouvy a NATO a ze vzniku zbraní nebývalé ničivé síly, které nově nastolily otázku účelnosti války (vedené zbraněmi hromadného ničení) jako prostředku dosahování politických cílů. Souhrn těchto činitelů ovlivňuje vojenskopolitickou situaci v současnosti a bude ji ovlivňovat i v budoucnosti.

Proti těmto tendencím a faktorům působí však velmi intenzivně tendence, vyjádrěná úsilím Spojených států amerických o získání vojenskostrategické převahy, úsilím o světovládu a zničení socialismu. Tyto snahy se začaly výrazně projevat na rozhraní sedmdesátých a osmdesátých let.

Monopolistický kapitalismus v čele s USA vstoupil do osmdesátých let se zesílenou orientací svých nejagresivnějších sil na využití vojenské síly, na možnost vedení jaderné války, zejména tzv. omezené jaderné války v Evropě a s mylnými předpoklady, že v ní lze dokonce zvítězit. Tyto snahy našly svůj odraz ve vojenské strategii „přímé konfrontace“.

Zesílily snahy Spojených států po destabilizaci mezinárodní situace, po zachování dosavadních a vytváření nových konfliktních situací a ohnisek napětí ve světě. Jsou uplatňovány „ekonomické sankce“, stupňována psychologická válka proti zemím socialistického společenství a všemu pokrokovému na základě vypjatého militantního antikomunismu a antisovětsismu. Americký prezident R. Reagan, který vyhlásil v britském parlamentu v roce 1982 křížácké tažení proti komunismu, označuje socialismus jako „omyl historie, který je třeba zničit“.

Současné období se tak vyznačuje konfrontací dvou zcela protichůdných světových názorů a dvou politických směrů — socialismu a imperialismu — konfrontací, jejíž intenzita a ostří nemají obdoby v celé poválečné době.

Strategie „přímé konfrontace“ USA směřuje k zostřování napětí a zvyšuje riziko rozpoutání jaderné války. Orientuje se již v míru na nepřátelské akce vůči Sovětskému svazu a jeho spojencům. Jejím cílem je zničit v případné válce socialistický společenský řád. Nynější strategická koncepce se orientuje na dosažení vojenskostrategické převahy USA, pokud jde o schopnost vést jak globální války, tak omezené války s jadernými zbraněmi nebo bez nich.

Vojenskopolitickou situaci výrazně ovlivnilo a v budoucnu bude ovlivňovat rozmístění raket středního doletu Pershing 2 na území NSR a rozmísťování střel s plochou dráhou letu v západoevropských členských státech NATO a modernizace zbraní hromadného ničení i konvenčních zbraní. V současnosti efektivnost konvenčních zbraní se svou ničivou a smrtící silou postupně přibližuje k efektivnosti taktických jaderných zbraní. To předurčuje nesmírně pustošivý charakter i konvenční války, v níž by ztráty a ničení daleko převýšily následky druhé světové války.

V současné době existuje navíc reálná možnost sestřít mnohem nebezpečnější druhy zbraní. Jde o rozličné druhy paprskových zbraní (laserových, částicových, mikrovlnných), infrazvukových, ozónových a dalších, u nichž ani teoreticky není možné posoudit jejich účinky. Americká administrativa přijala a uplatňuje strategii „přímé konfrontace“ se Sovětským svazem v globálním i regionálním měřítku. Konkrétní ustanovení této americké strategie formuluje dokument Pentagonu nazvaný Směrnice pro obranu na léta 1984—1988. Hlavní důraz se klade na zajištění neustálé připravenosti strategických sil USA k překvapivému „odzbrojovacímu jadernému úderu“ proti SSSR a současně k vedení dlouhodobé jaderné i konvenční války, a to v kte-

rékoli části světa, kde by došlo k pověstnému „ohrožení životních zájmů“ USA.

To v současnosti vyžaduje vytvářet i prognózy ekonomických a dalších příprav (skrytých i otevřených) USA k vedení války a prognózy doby (tzv. časový horizont prognózy) zavádění do výzbroje strategických prostředků prvního úderu, nových druhů zbraní hromadného ničení, plnění programu růstu sil všeobecného určení a systémů vysoce účinných konvenčních zbraní. To vše má totiž podle představ USA zajišťit jim vojenskostrategickou převahu nad SSSR a zeměmi Varšavské smlouvy.

Významné je prognózovat realizaci projektu USA pro vedení tzv. „hvězdných válek“. Přenesení zbrojení do kosmického prostoru by znamenalo kvalitativně novou vojenskopolitickou situaci. Svět již nyní dospěl k nebezpečné křižovatce. Plány militarizace kosmického prostoru, které Washington vypracovává, stále více ohrožují bezpečnost národů a vyvolávají krizovou situaci. Nepodaří-li se jejich realizaci odvrátit, vstoupí horečné zbrojení do kvalitativně nové fáze a prudce se zvýší riziko vzniku jaderné války. Na XXVII. sjezdu KSSS bylo zdůrazněno, že „vyhrát v horečném zbrojení, stejně jako v samotné jaderné válce už není možné. Pokračování tohoto zbrojení na Zemi, a tím spíše jeho rozšíření do vesmíru, urychlí už beztak kritické tempo hromadění a zdokonalování jaderných zbraní. Situace ve světě se může vyvinout tak, že už nebude záviset na rozumu či vůli politiků. Octne se v zajetí techniky, vojenskotechnické logiky. (XXVII. sjezd KSSS. Dokumenty a materiály. Praha 1986, s. 65.)

V procesu vojenskopolitického prognózování je významné stanovit vznik kvalitativně nové situace. Pokud jde o snahu USA přenést zbrojení do kosmického prostoru, pak etapa lidstvu nebezpečná začne tehdy, budou-li v kosmickém prostoru umístěny úderné prostředky, určené k ničení objektů ve vesmíru nebo z vesmíru vůči Zemi, a objeví-li se na Zemi zbraně určené k ničení kosmických objektů. To by byl začátek horečného kosmického zbrojení.

Vojenskopolitické prognózování, má-li být co nejpřesnější, musí respektovat dialektickomaterialistický přístup, zejména princip všeobecné souvislosti a s ním úzce spjatý požadavek všestrannosti (komplexnosti). To v procesu prognózování znamená seskupování a komparaci prognóz vojenskopolitických, vojenskoeconomických a vojenskotechnických.

V současné nebývale složité mezinárodní situaci spolehlivější a přesnější budou obecně prognózy, vycházející z co nejvíce elementů, stránek a vztahů, z celkové analýzy mezinárodních vztahů, vztahů mezi dvěma třídě protikladnými soustavami, mezi SSSR a USA, mezi agresivními reakčními silami, připravujícími válku a mezi demokratickými protiválečnými silami a především vycházející z hodnocení vojenskostrategické rovnováhy mezi SSSR a USA a z vlastních vojenských příprav USA na válku a z toho vyplývající celkové vojenskopolitické situace.

V procesu vědeckého vojenskopolitického prognózování je nutné stanovit správně podstatné a nepodstatné, hlavní a druhořadé, průvodní, vnitřní i vnější faktory, které mají vliv na vznik nových rysů v rozvoji vojenství, na utváření vojenskopolitické situace a na možný vznik války.

Koneckonců (v poslední instanci) i v budoucnosti budou mít značný vliv na mezinárodní vývoj vztahy mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými jako nejvýznamnějšími představiteli dvou tříd protikladných společenských soustav.

Vojenskopolitické prognózování musí vycházet z analýzy současného světa, podané na XXVII. sjezdu KSSS a jeho hlavních rozporů: rozporů mezi státy obou tříd protikladných soustav, vnitřních rozporů kapitalistického světa samého, rozporů mezi imperialismem a rozvojovými zeměmi a národy a konečně skupiny rozporů globálního rozsahu, dotýkajících se samých základů existence civilizace. V procesu vojenskopolitického prognózování je významné předvídat vývoj uvedených skupin rozporů v budoucnosti. Subjekty vojenskopolitického

prognózování přitom musí postihnout co největší množství podstatných stránek daných rozporů. To jim umožní pochopit přesněji možné tendence vývoje daného rozporu a adekvátněji předvídat jeho budoucí stav.

Metodologický význam analýzy vývoje v současném světě, podané na XXVII. sjezdu KSSS, spočívá v tom, že na základě odhalení zdroje vývoje ve světě, jeho celkové tendence, včasného objevení „zárodků“ nového a analýzy jejich významu je možné předvídat budoucí vojenskopolitickou situaci. Je potřebné současně zdůraznit, že nové podstatné jevy v politické situaci i v oblasti vojenství mohou být zpočátku kvantitativně bezvýznamné, po určitou dobu dokonce „slabší“ než staré. Nové může být po svém objevení chápáno i jako nahodilé. Při svém vzniku může vystupovat často ve staré formě, může se uchylovat k „napodobování“ nového (zejména tuší-li svůj zánik), a to vše ztěžuje jeho předvídání.

Důsledné uplatnění dialektickomaterialistického principu vývoje umožňuje na základě analýzy minulého a současného vývoje zjistit tendence vývoje v budoucnosti.

Pro vojenskopolitické prognózování má velký metodologický význam i tento závěr XXVII. sjezdu KSSS: „Specifika rozporů mezi imperialistickými státy v nynějším období tkví i v tom, že se v nejbližších desetiletích může vytvořit jejich jiná konfigurace, že se objeví nová kapitalistická centra síly. To bezpochyby rozpory ještě znásobí, navzájem je ještě více proplete a vyhročí. (XXVII. sjezd KSSS. Dokumenty a materiály. Praha 1986, s. 18.)

Procesy a události v oblasti politiky a vojenství nelze správně pochopit, vědecky objasnit, ani předvídat bez odhalení genetických vztahů s jinými jevy a procesy, bez objasnění příčin a podmínek, za kterých daný jev vzniká a vyvíjí se. Dialektickomaterialistickému pojetí vývoje je cizí abstraktní a nehistorický přístup. Daný jev nebo událost musí být zkoumán v konkrétní historické situaci a podmínkách.

Na XXVII. sjezdu KSSS bylo zaujato zásadní stanovisko k válce, vedené zbraněmi hromadného ničení, když bylo uvedeno, že je potřebné si uvědomit, že vyhrát v horečném zbrojení, stejně jako v jaderné válce už není možné. Sjezd potvrdil, že historicky vzniklá vojenskostrategická rovnováha mezi USA a Sovětským svazem byla a je objektivně zárukou míru. Současně bylo zdůrazněno, že nynější úroveň rovnováhy jaderných potenciálů je neúměrně vysoká a přináší pro obě strany stejné nebezpečí. „Ale jen zatím. Pokračování v horečném jaderném zbrojení toto stejné nebezpečí nevyhnutelně zvýší a může je přivést k bodu, kdy dokonce i parita přestane být faktorem vojenskopolitického zadržování. Je tedy především nezbytné podstatně snížit úroveň vojenské konfrontace. Opravdu stejnou bezpečnost lze v našem století zajistit nikoli co nejvyšší, nýbrž co nejnižší úrovní strategické rovnováhy, z níž je nezbytné zcela vyloučit jaderné zbraně a jiné druhy zbraní hromadného ničení.“ (Tamtéž, s. 65.)

Ve zprávě ÚV KSSS XXVII. sjezdu KSSS bylo zvýrazněno, že vznikly objektivní podmínky, v nichž může soupeření mezi kapitalismem a socialismem probíhat pouze a výlučně formou mírového soutěžení a mírového soupeření.

Rozbor charakteru a rozsahu jaderné hrozby umožnil tedy zformulovat teoreticky i prakticky významný závěr, že ve světě vznikly objektivní podmínky, v nichž boj mezi kapitalismem a socialismem může mít pouze a výlučně formu mírového soutěžení. Teoretické závěry XXVII. sjezdu KSSS byly doplněny o komplexní systém mezinárodní bezpečnosti a praktické kroky Sovětského svazu ke zmírnění mezinárodního napětí a snížení nebezpečí vzniku války.

Mezi nejvýznamnější patří návrh SSSR z 15. ledna roku 1986 na likvidaci jaderných a chemických zbraní do roku 2000, budapeštská výzva členských států Varšavské smlouvy členským státům NATO a všem evropským zemím ke snížení ozbro-

jených sil a konvenční výzbroje v Evropě, opětovné prodloužení jednostranného moratoria Sovětského svazu na zkoušky jaderných zbraní a další.

Mírové návrhy a jednostranné kroky Sovětského svazu se však zatím nesetkaly s pozitivní odezvou u Spojených států amerických. Navíc ve vyspělých kapitalistických zemích dochází k dalšímu posunu doprava.

Při prognózování vývoje ve světě ve druhé polovině osmdesátých let je potřebné vycházet ze skutečnosti, že na rozhraní sedmdesátých a osmdesátých let vznikla ve světě kvalitativně nová situace, charakteristická výrazným zhoršením mezinárodní situace. Výrazně se zhoršily vztahy mezi státy dvou třídne protikladných soustav. Přitom však dále působí objektivní faktory let sedmdesátých, které vyžadují sjednotit úsilí zemí socialistického společenství a všech pokrokových demokratických sil v rozhodující otázce — zachování míru.

Z hlediska ústřední otázky současného vývoje ve světě — perspektivy boje za mír, odvrácení jaderné války a další uvolňování napětí — lze předpokládat tyto varianty vojenskopolitické situace:

1. Návrat ke „studené válce“. Ta by mohla za určitých okolností přerůst ve světovou termonukleární válku.

2. Tzv. „studený mír“, prováděný rozsáhlými regionálními omezeními konflikty a omezeními válkami.

3. Další vývoj procesu uvolňování napětí (avšak s různými peripetiemi a doprovozenými konflikty a omezeními válkami v tzv. „ohniscích napětí“), který může postupně vyústit v určité (pravděpodobně však zejména „kvantitativní“) omezení závodů ve zbrojení. Prolínat se může s druhou.

4. Postupný (pravděpodobně dlouhodobější) přechod ke stabilizaci procesu uvolňování v politické a postupně i ve vojenské oblasti, prováděný obratem v oblasti zastavení závodů ve zbrojení a dílčími výsledky při realizaci odzbrojení.

První varianta je málo pravděpodobná. Rovněž málo pravděpodobný je „radikální“ přechod k uvolnění a k odzbrojení. Současná úroveň jaderných potenciálů NATO a Varšavské smlouvy je však neúměrně vysoká a přináší stejné nebezpečí oběma stranám i celé lidské civilizaci. Vznikly rovněž objektivní podmínky, v nichž může soupeření mezi kapitalismem a socialismem probíhat pouze a výlučně formou mírového soutěžení a soužití. Podmínky samy o sobě však neznamenaají již realizaci daného procesu.

Ve druhé polovině osmdesátých let lze jako nejpravděpodobnější předpokládat prolínání druhé a třetí varianty s dalšími jejími peripetiemi a značnou rozporuplností. Je možné očekávat spíše dílčí výsledky při kvantitativním snižování ozbrojených sil a výzbroje v Evropě. Historie potvrzuje, že USA ve vztazích se Sovětským svazem vždy preferovaly orientaci na politiku z pozice síly. Lze předpokládat, že USA i ve druhé polovině osmdesátých let budou realizovat zbrojní programy, jež jim mají podle jejich představ zajistit vojenskostrategickou převahu nad SSSR a zeměmi Varšavské smlouvy. Stejně tak nelze vyloučit, že od „pokusů“ přejdou ke konkrétní realizaci projektu „hvězdných válek“ (nazývaného rovněž „strategická obranná iniciativa“).

Není tajemstvím, že existují scénáře jaderného útoku proti SSSR a zemím Varšavské smlouvy. A i když se Sovětský svaz

zasazuje o to, aby zbraně hromadného ničení byly vyňaty z výzbroje a vojenské potenciály NATO a Varšavské smlouvy byly omezeny na míru rozumné dostatečnosti, musí zatím s uvedenými fakty počítat. Navíc dosavadní postoje a praktické kroky představitelů USA a jejich spojenců v NATO nenasvědčují tomu, že by byli ochotni přistoupit na zásadní mírové návrhy Sovětského svazu.

Vojenskopolitická situace tak i v budoucnu zůstane složitá a nebezpečná a státy Varšavské smlouvy nemohou připustit narušení vojenskostrategické rovnováhy ve prospěch států NATO. Na XXVII. sjezdu KSSS bylo zdůrazněno, že Sovětský svaz si nečiní nárok na větší bezpečnost, ale na menší nepřítupí.

Za současné vojenskopolitické situace nemohou tedy státy Varšavské smlouvy připustit narušení vojenskostrategické rovnováhy. Současně je stejně důležité nepolevovat v mírovém úsilí, ale naopak je stupňovat. Veškeré praktické kroky Sovětského svazu a zemí Varšavské smlouvy jsou potvrzením kontinuity jejich mírové politiky. Je potřebné však zdůraznit, že bez ohledu na možné dílčí úspěchy při jednáních o odzbrojení v Ženevě a ve Vídni, zásadní význam pro další vývoj vojenskopolitické situace v Evropě a tím i v jiných částech světa bude mít síla a jednota zemí Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem.